

2de bach rechten

Rechtsfilosofie

samenvatting

quickprinter
Koningstraat 13
2000 Antwerpen
www.quickprinter.be

Nieuw!!!

Online samenvattingen kopen via

www.quickprintershop.be

Like us on Facebook!

www.facebook.com/quickprintershop

Rechtsfilosofie

Inleiding

1. Rechtsfilosofie: recht anders bekijken

Filosoferen (brede definitie) = dingen in vraag stellen en daardoor een nieuw perspectief ontwikkelen op datgene waarmee we reeds vertrouwd zijn, afstand nemen van onze vertrouwde werkelijkheid om deze op een andere manier bekijken

rechtsfilosofie = trachten om de juridische werkelijkheid op verschillende manieren te benaderen en dus ons vertrouwde perspectief, in ons alledaagse leven of als jurist, in vraag te stellen of te verrijken

! Belangrijk: er is niet 1 juiste manier van kijken.

Zie: *Socrates*: taak van de filosofen om bestaande zekerheden en overtuigingen aan het wankelen te brengen en aan te tonen dat wat vanzelfsprekend lijkt, vaak onjuist is of op niet veel berust.

→ techniek: vragen stellen (Heel veel mensen denken dat ze iets weten, maar in feite weten ze weinig of niets.)

2. Het verschil tussen filosofie en rechtswetenschap

Rechtswetenschap	Rechtsfilosofie
<ul style="list-style-type: none">eigen methode/traditie om de maatschappelijke werkelijkheid op één specifieke manier te benaderen/interpreteren	<ul style="list-style-type: none">ook andere manieren om de werkelijkheid anders te benaderen/tot inzicht te komenvragen stellen over de juridische praktijk die strikt genomen buiten de praktijk vallen vb. ethische vragen, vergelijking juridisch perspectief met andere perspectieven

0.

1.

3. Resultaat van de wijsbegeerte: onzekerheid

Filosofie = wijsbegeerte

Het einddoel van de filosofie: het begeren van wijsheid of inzicht zonder deze ooit te bezitten. Je kan enkel datgene begeren wat je nog niet hebt, daarom wijsbegeerte en niet wijsbezit.

Socrates: wijsheid = weten dat men niets weet, het besef dat wat ik niet weet ik ook niet denk te weten

De wijsgerige traditie =

NIET	WEL
de ene zekerheid in de plaats van de andere stellen	verschillende perspectieven en zekerheden zijn mogelijk, zonder dat er één wet tot absoluut weten/ultieme zekerheid leidt (dus niet 1 ultieme zekerheid maar veelheid van perspectieven en zekerheden)
doen alsof we loskomen van onze traditionele waarden en manieren van kijken	afstand nemen van deze traditionele waarden en manieren van kijken om ze aan te vullen en te verrijken

4. Nadelen en risico's

Dingen vanuit een ander perspectief bekijken kan verrijkend zijn, maar ook bedreigend want het ondermijnt bestaande zekerheden of stelt ze in vraag. Door er afstand van te nemen of ze vanuit een ander perspectief te bekijken kunnen de alledaagse zekerheden en waarden hun waarde verliezen. Daardoor kan filosoferen zelfs gevaarlijk zijn voor de SL.

Dat verklaart waarom: vb. Hobbes, Locke, Paine en Marx moesten naar het buitenland emigreren omdat hun ideeën zo radicaal waren, Socrates werd zelfs veroordeeld

Filosoof Luijpen: rechtsfilosofie is om die reden niet altijd even geliefd bij de juristen. De filosofie stelt niemand gerust.

5. Voordelen

De rechtsfilosofie laat ons toe om:

- beter bewust worden van de (vaak impliciete) overtuigingen of ideeën die we hebben en te kijken waar ze vandaan komen
 - de werkelijkheid verschijnt op een rijkere manier doordat we leren om onze bestaande visie op de werkelijkheid te herzien
 - het besef groeit ook dat onze eigen perspectief enkel één mogelijke zienswijze is onder vele.
 - we worden ons beter bewust van alternatieven en verruimen de blik en de geest: het besef dat er meerdere manieren zijn om naar de werkelijkheid te kijken maakt ons ruimdenkend.
- tegenpartij beter begrijpen in gesprekken/onderhandelingen. Als we ons bewust zijn van de grenzen van onze bestaande overtuigingen en bewust worden van de alternatieve zienswijze leren we ons in te leven in het perspectief van iemand die de dingen vanuit een ander achtergrond bekijkt.
- creatieve oplossingen vinden op problemen
- ons beschermen tegen misbruik omdat het ons kan leren om te beseffen dat vele begrippen/ideeën niet zo onschuldig zijn als ze lijken

6. Wegen van de filosofie: filosofische methoden

- Dingen in vraag stellen en afstand nemen kan op verschillende manieren.
 - o Het is makkelijker om u daarbij te laten inspireren door grote auteurs uit het heden en het verleden. Door denkers te lezen en ons door hun ideeën laten inspireren kunnen we anders naar de werkelijkheid leren kijken.
vb. filosofische, historische of antropologische teksten, maar ook romans of films of documentaires
 - o Men kan ook dingen in vraag stellen door een gedachte-experiment of door de confrontatie met samenlevingen die verschillen van de onze.

Deze cursus toont hoe verschillende alledaagse opvattingen in vraag kunnen worden gesteld. Het gaat onder meer om de volgende ideeën die vanzelfsprekend lijken en waarmee we het meestal spontaan eens zijn:

1. 'Er bestaan universele waarden en normen' H2
2. 'We vinden onze vrijheid belangrijker dan veiligheid' H3
3. 'De Franse Revolutie betekende een vooruitgang' H4
4. 'Wetten belemmeren onze vrijheid' H5
5. 'We hebben er alles voor over om zoveel mogelijk mensenlevens te redden' H6
6. 'Onze SL is veel humaner dan vroegere samenlevingen', 'Wij straffen op een humanere wijze dan onze voorouders' H7
7. 'Iedereen is gelijk voor de wet', 'Het recht dient het algemeen belang' H8
8. 'Mensenrechten ontstonden reeds in de 18de eeuw' H9
9. 'We weten waar gelijkheid voor staat' H10

10. 'De kloof tussen burger en politiek moet worden verminderd', 'Politici of rechters mogen niet afstandelijk zijn', 'Verdeeldheid onder politici is slecht' H11
11. 'Mensenrechten gelden over', 'Vluchtelingen zijn passief en hulpbehoevend' H13

Hoofdstuk 1: De premoderne wereld

1. Inleiding

- we kunnen onze eigen opvattingen over het recht beter begrijpen als we weten welke andere manieren er bestonden om het recht te bekijken.
We gaan reizen doorheen de tijd: eerst om kennis te maken met de visie van onze voorouders. We richten de blik op
 - o het premoderne denken in het Westen van 5de eeuw v. Chr- 16de eeuw (en zelfde de 18de eeuw n. Chr.
- De ideeën van toen: voorouders > er was één vanzelfsprekende manier van leven die voortkwam uit een goddelijk plan
(↔ nu: vanzelfsprekend geloof in de moderne wetenschap)
- hier bekijken we de premoderne periode als een eenheid, maar soms maakt men ook een onderscheid tussen de Grieks-Romeinse wereld en de middeleeuwen (christelijke wereld)

2. Methode: anders kijken door de confrontatie met andere culturen

- Rechtsfilosofie = anders leren kijken naar de juridische werkelijkheid. Een manier om dat te doen is door te reizen:
 - o **reizen in de ruimte** als toerist of als antropoloog:
wanneer we reizen worden geconfronteerd met andere gewoonten: onze voorouders en bewoners van andere continenten hielden/houden er andere praktijken en ideeën op na die ons vreemd lijken. **Pas door de confrontatie worden we ons bewust van onze eigen cultuur**
Marx: een beetje zoals een vis die niet weet dat water bestaat
 - o reizen door de tijd als historicus: onze moderne westerse waarden confronteren met premoderne ideeën van onze voorouders. **Zo'n confrontatie met een oudere premoderne cultuur** kan ons toelaten om **onze eigen opvattingen vanuit een ander, kritisch perspectief te bekijken:** misschien zijn er dingen die onze voorouders anders, maar beter deden? of misschien zijn er dingen die we van andere culturen kunnen leren?,...

Nu: reizen in de tijd om onze eigen opvattingen vanuit een ander, kritisch perspectief te bekijken.

Wat deden onze voorouders anders en waarom?

2 mogelijke perspectieven: (zie einde cursus)

1. Traditionele geschiedenisopvatting

Voorouders = bevestiging van onszelf, ofwel voorbereiding van wie wij zijn, ofwel zijn zij dommer

2. Ander perspectief

Voorouders = gewoon anders

3. Een subjectieve wetenschap

- Wij ervaren de aarde als plat en onbeweeglijk en ervaren de zon als iets wat 's ochtends opkomt en 's avonds ondergaat.
 - o Vandaag (Moderne tijd) weten wij dat dit enkel subjectieve gevoelens zijn en dat in de werkelijkheid de dingen er anders uitzien.
 - o Vroeger (voor de Moderne tijd): was men ervan overtuigd dat deze subjectieve ervaringen overeenkwamen met de objectieve werkelijkheid en dat de wereld was zoals we die ervaren. De menselijke ervaring stond dus centraal.
vb. de aarde is plat en onbeweeglijk, de zon draait rond de aarde

→ De wereld was zoals ze werd ervaren en werd beschreven/verklaard vanuit menselijke categorieën vb wereldbeeld *Aristoteles*: de kosmos is evenzeer een levend, beziend wezen als wij, omdat de mens streeft naar het verwezenlijken van doeleinden, doet de natuur dit ook. (stenen vallen naar hun plaats: zie cursus filosofie) (beïnvloeding christendom)

- ook de beschrijving is alledaags: de werkelijkheid beschrijven:
 - o vroeger: in woorden ↔ nu: wiskundige formules
- De hele fysische wereld wordt opgevat als:
 - o vroeger: één organisme/zinvol geheel ↔ nu: machine

→ het geheel is belangrijker dan de som van delen

→ dat geheel is geschapen en gewild door God, daarom moet de mens respect hebben de schepping en de gevoelsmatige grenzen respecteren

vb. niet plunderen of er experimenten op uitvoeren, zie: groene beweging vandaag de dag (reactie tegen de ontheiliging van de natuur)

4. Een doelgerichte wereld

- De centrale vraag van de premoderne tijd is een menselijke vraag: de vraag naar het waarom, de zin en de betekenis van de dingen in een groter geheel
vb. waarom zijn we hier?, wat willen we?, hoe hangt alles samen?
- Het antwoord op de vraag:
 - o voor de Griekse en middeleeuwse mens: elk object in de wereld had een vooraf bepaald doel. Alle beweging kon worden verklaard door een ingebouwd doel van het object in kwestie.
bv. waarom valt een steen? Een steen valt omdat het iets wilt doen, namelijk vallen.
Volgens Aristoteles: Alle zware objecten (vb. stenen) willen naar beneden vallen en alle lichte dingen (vb. vuur of rook) stijgen.
Zoals stenen van nature willen vallen, zo willen ook de zaden groeien en de mens (en bijen) willen van nature samenleven.
 - de hele wereld is doelgericht/teleologisch (telos = doel)

5. Menselijk handelen volgens de natuurwet

- Dingen en mensen hebben van nature een doel en als we de vraag stellen hoe we moeten leven, dan is het antwoord: in overeenstemming met het doel dat we van nature nastreven. => wij moeten dus leven in overeenstemming met het doel dat we van nature nastreven.

Het gaat NIET om: ons mechanisch begrip van de natuur, vb. de instincten van de mens

Het gaat WEL om: de premoderne doelgerichte natuur, waarbij mensen van nature streven naar het verwezenlijken van een bepaald doel vb. samenleven, het goede doen

Aristoteles: De mens is van nature een gemeenschapswezen en het maatschappelijk instinct is door de natuur in alle mensen ingeplant. Alle mensen moeten handelen in overeenstemming met de manier waarop de natuur hen heeft gemaakt. We moeten handelen in overeenstemming met de objectieve doelstellingen die de natuur (of God in die middeleeuwse christelijke visie) in de mens hebben ingeplant. Al het andere handelen is tegennatuurlijk.

→ Dit handelen = handelen volgens de **natuurwet** /natuurrecht (= de wet zoals die door de natuurlijke doeleinden van de menselijke natuur aan ons wordt voorgeschreven)

De morele wetten die we moeten volgen in ons handelen worden bepaald door de doelen die we in de (goddelijke) natuur vinden: teleologische, op doeleinden gerichte natuur van de mens is zelf de oorsprong van de regels voor het menselijk handelen.

- De menselijke doelstellingen zijn objectief gegeven. Dit betekent dat het natuurrecht/natuurwet de objectieve maatstaf om het recht te beoordelen

vb. mensen leven van nature samen in groep, vormen koppels en krijgen kinderen en daaruit kunnen we dan afleiden dat God, die deze mensen heeft geschapen, hen als objectief doel heeft meegegeven om samen te leven en voor nageslacht te zorgen.

vb. verschil tussen man en vrouw. In Gods ogen zijn man en vrouw verschillend en kregen ze een andere opdracht mee, dus moeten we deze verschillen respecteren en moet de vrouw een andere 'moederlijke' taak krijgen en de man een 'vaderlijke' taak.

Het feit dat God mensen heeft geschapen met een bepaald doel voor ogen, betekent niet dat mensen daarom steeds zo handelen. In tegenstelling tot dieren handelen we niet automatisch volgens het natuurlijk doel maar zijn wij vrij en kunnen we ook tegen de natuurwet ingaan. Dit verklaart waarom er misdaad (tegennatuurlijk handelen) voorkomt.

De natuurwet kan worden vergeleken met een instrument. Net zoals een bepaald instrument als doel heeft om bespeeld te worden, zo is de mens gemaakt om redelijk en goed te handelen, om gelukkig te worden en zich voort te planten. Natuurlijk kan een instrument ook voor iets anders worden gebruikt, maar dat gaat dan in tegen de 'natuur' of 'doel' van dat instrument. Idem voor de mens: hij kan ook ingaan tegen zijn objectief doel, maar dan overtreedt hij de natuurwet.

De idee dat het menselijk leven wordt bepaald door een christelijke interpretatie van de menselijke natuur leeft vandaag de dag nog voort in een aantal kringen.

In de seksuele ethiek van de katholieke kerk:

vb. voortplanting: in de natuur zien we dat God de mens van nature heeft geschapen met de voortplanting als doel. Dit betekent dat we moeten handelen in overeenstemming met dat doel en dat seks de voortplanting als doel heeft (en niet genot). Pogingen om de natuurlijke functie (voortplanting) los te koppelen van genot door bv. voorbehoedsmiddelen, zijn tegennatuurlijk en daardoor immoreel.

vb. idem voor de homoseksualiteit in de ethiek van de katholieke kerk vandaag de dag. Dit is ook tegennatuurlijk, voor de kerk, en dus immoreel.

6. Prioriteit van de gemeenschap over het individu

- In onze cultuur (Moderne tijd): individu staat centraal <-> voor een hele lange tijd bestond het individu zoals wij het kennen (afgezonderd van de gemeenschap) gewoonweg niet
bv. De primitieve SL'en die vooraf gingen aan de Gr.- christelijke beschavingen.

Verhaege: beschrijft de afwezigheid van het individu in dergelijke SL'en: "binnen de primitieve talen en verhalen ontbreekt het woordje 'ik', in de plaats daarvan komt steeds de clanbenaming, men is de clan, er is een volledig in elkaar overlopen van individu en groep, buiten de groep is er niets, tenzij andere groepen."

- Gaandeweg ontstond het individu, MAAR dit was nog ondergeschikt aan de gemeenschap
In de premoderne SL: de gemeenschap heeft prioriteit over het individu: Wat je zou worden werd bepaald door familie. vb. koningshuizen: deze manier van denken leeft vandaag de dag nog voort.
- Deze maatschappelijke orde:
 - o ligt van nature vast (door God geschapen)
 - o was hiërarchisch (hoofd beveelt ledematen) en harmonisch (alle lichaamsdelen hebben elkaar nodig) => Er waren verschillende taken, die door God werden vastgelegd, voor verschillende groepen vb. adel, clerus, boeren (en slaven) MAAR iedereen werkte harmonieus samen.
- Mensen zagen elkaar ook als verschillend:
 - o Er waren vaste grenzen tussen de verschillende klassen die niet toelieten dat iemand uit hogere klasse zich zou verplaatsen in het lijden van iemand uit lagere klasse (zie kastensysteem in India).
 - o Naast de verschillen tussen klassen: ook verschillen tussen de geslachten die als absoluut werden gezien vb. man en vrouw werden gezien als van nature verschillend en moesten daardoor ook verschillende taken doen (zie verband bij natuurwet).

7. Epiloog

Onze wereld is verschillend van die van onze voorouders.

De manier waarop we naar de werkelijkheid en naar elkaar kijken, is heel sterk door onze specifieke cultuur bepaald. Deze cultuur kon er helemaal anders uit hebben gezien. Als we waren geboren in het middeleeuwse Europa dan hadden we er waarschijnlijk juridische opvattingen op nagehouden die we vandaag als fundamentalistisch zouden omschrijven.

Dit laat ons toe (die confrontatie met een andere cultuur)

→ meer begrip te hebben voor culturen die van de onze verschillen. Als in andere culturen de gemeenschap voorrang heeft op het individu, kunnen we in herinnering brengen dat ook in het Westen de gemeenschap, voor een lange tijd, belangrijker was dan het individu. Sommige premoderne trekken leven vandaag de dag nog voort in de modere wereld bv. geloof in heilig karakter van de natuur, de ethiek van de kerk,....

→ afstand te nemen en ons de vraag te stellen of onze cultuur wel vooruitgang betekent in vgl met de andere cultuur

=> na te gaan wat we eventueel met deze cultuur gemeenschappelijk hebben. (vb. groene beweging)

→ onze eigen cultuur anders te gaan bekijken.

! Belangrijk: we kunnen nooit volledig van onze eigen cultuur loskomen!

Hoofdstuk 2: De uitdagingen van de moderne tijd

- In 16de eeuw: revoluties in de manier waarop we de werkelijkheid waarnemen.
- de premoderne interpretatie van de wereld => vervangen door moderne visie zoals we die vandaag de dag nog kennen.

0. Overgang van premoderne naar moderne wereld

- Tussen 15-18de eeuw: de overgang van premoderne naar moderne wereld
- Sommige premoderne elementen leefden nog door bij ons tot enkele generaties geleden
- overgang duurt op sommige plaatsen langer dan elders bv. op het platteland
- (over) grootouders leefden vaak nog in een premoderne wereld
- De moderne ideeën gaan vaak aan de moderne realiteit vooraf

0.1. Veronderstellingen

- “Er zijn bepaalde morele verboden en wetten waar we het allemaal over eens kunnen zijn”
- “Politici zouden het minder oneens zijn indien ze zich door wetenschappelijke zekerheden zouden laten leiden”
- “Indien we het eens kunnen zijn over wetenschappelijke feiten dan kunnen we in harmonie samenleven”

Opnieuw reizen door de tijd:

- kijken naar het verleden: de oorsprong van onze moderne SL'en.
 - o toen: gelijkaardige discussies als vandaag vb. Wat delen verschillende volkeren? Is wetenschap een basis voor harmonieus maatschappelijk samenleven?
 - o Reden: gelijkenis onze tijd en begin moderne tijd = twijfel en onzekerheid
 - o gevolg: we kunnen nog leven van de ‘vaders’ van onze moderne tijd

1. Een moderne wereld zonder zekerheid: relativisme

Waarom onzekerheid? door de ontdekking van andere culturen, wetenschap, godsdienstoorlogen,...

a) Het sociale lichaam verbrijzelt: godsdienstoorlogen

Godsdienstoorlogen in de 16de E maakten duidelijk dat een samenleving niet langer door een God bij elkaar gehouden kon worden. Ze tonen de verscheurdheid van de kerk en de SL. De protestanten en katholieke verwijzen naar hun eigen waarheid dat gelegen is in voor de ene de Bijbeltekst en voor de ander de traditie.

Het geloof wordt nu een bron van conflict in plaats van een bron van eenheid (vb. katholiek-protestant) => Geloof schept verdeeldheid en niet langer eenheid.

Als de mensen het niet langer eens konden zijn over het geloof dan is de vraag waarover ze het dan wel eens kunnen zijn. => Er is niet langer 1 visie op waarheid en levenswijze.

Het was al duidelijk dat: de premoderne natuurwet en het premoderne natuurrecht (het idee dat hoe we dienden te handelen objectief vast lag in de door de God geschapen menselijke natuur) vormen niet langer een gedeelde basis voor onze samenleving. => De bijbel of de natuur bieden niet langer vanzelfsprekende richtlijnen over hoe (samen) te leven. Dit blijkt ook uit relativisme van mensen uit de renaissance

b) Het moreel en cultureel relativisme: Montaigne 1533-1592

Montaigne werd persoonlijk geconfronteerd met de godsdienstoorlogen en is ook getuige van de ontdekkingsreizen (confrontatie met andere culturen). Hij gelooft niet meer in één waarheid. Hij valt de natuurwet (= geloof dat de manier waarop we moeten handelen objectief en dus universeel in de menselijke natuur is verankerd) aan. Hij zegt dat als de natuurwet bestaat, dat deze dan door iedereen zou aanvaard moeten worden want het is deel van zijn/haar natuur).

Montaigne verzet zich tegen het premoderne geloof in een algemeen geldende natuurwet. *“Bij deze wetten is er niet één die niet bestreden of verworpen wordt. Unanieme acceptatie is de enige plausibele aanwijzing op grond waarvan zij kunnen verdedigen dat sommige wetten natuurwetten zijn. Iedere mens afzonderlijk zou het als dwang voelen wanneer iemand hem er toe zou willen brengen tegen die wet in te gaan. Laten ze mij, om het te bewijzen maar eens één wet met die eigenschappen aanwijzen.”*

Tegenover het idee van onveranderlijke natuurwetten die eigen zijn aan de door God geschapen menselijke natuur plaatst Montaigne de verscheidenheid aan gebruiken en hieraan koppelt hij het relativisme.

Relativisme = wat we juist, waardevol of normaal vinden hangt af van ons persoonlijk standpunt of van de cultuur waarin we leven.

*“Als er iets op de wereld is waarin veel onderscheid bestaat, zijn het wel **wetten of gebruiken**. Wat hier verwerpelijk is, dwingt daar respect af (...) Kortom, niets is zo buitensporig, of het is wel een gemeengoed geworden bij een of ander volk”*

vb. huwelijk met meerdere vrouwen of naaste verwanten, kindermoord, stelen als beroep,...

Voor hem gaat het om gebruiken en wetten, religie,... Een dergelijk relativisme kunnen we moreel/cultureel relativisme noemen.

c) Politiek relativisme: Machiavelli 1469 -1527

Ook Machiavelli vertrekt van een moreel relativisme, wat bij hem ook tot een politiek relativisme leidt.

Politiek relativisme = wat goed en kwaad is hangt voor een politicus af van de omstandigheden en ethische overwegingen zijn ondergeschikt aan de noodzaak om macht te behouden.

*“Een man die zich altijd en overal goed betoont, gaat noodzakelijk ten gronde te midden van zovelen die niet goed zijn. **Daarom moet een heerser, wanneer hij zich wil handhaven, leren om niet goed te zijn. En dit vermogen dient hij wel of niet in praktijk te brengen al naargelang de omstandigheden hem daartoe dwingen. (...)** En hij moet er zich ook niets van aantrekken dat hij eventueel een slechte naam krijgt door die ondeugden zonder welke hij zijn macht nu eenmaal moeilijk kan handhaven.*

Want als je alles goed overweegt, zul je bemerken dat er bepaalde dingen bestaan die op deugden lijken maar die je, wanneer je je ernaar richt, de ondergang brengen, terwijl er andere dingen bestaan die op ondeugden lijken maar die je, wanneer je je ernaar richt, veiligheid en welzijn blijken te verschaffen."

Machiavelli gelooft net zoals Montaigne dat het goede niet altijd en overal hetzelfde is. Men is pas wijs als men zijn gedrag aan de situatie weet aan te passen. Dit 'machiavelisme' wordt vandaag de dag nog gebruikt (Internationale politiek) vb. Een buitenlandse dictator moet je te vriend houden, ook al de schendt die mensenrechten. Dus indien hij voor ons van strategisch belang is, dan houden we hem te vriend. Enkel als een dictator tegen onze belangen ingaat kunnen we hem laten vallen (en daarbij de mensenrechtenschendingen inroepen).

Moraal en deugden worden dus vaak gebruikt naar gelang het ons goed uitkomt.
(Khadafi, 2 andere foto's) (zie ook hoofdstuk 8 en 9)

2. De politieke en juridische uitdagingen van de moderne tijd

Het verdwijnen van de natuurwet en het relativisme wijzen op twee problemen die de moderne mens moet oplossen:

1. hoe mensen vreedzaam laten samenleven indien mensen niet langer worden samengehouden door 1 traditie of 1 godsdienst?
2. Hoe SL vormgeven, op het moment dat 'natuurlijke' maatschappelijke structuur wegvalt?

a) Eerste probleem: hoe mensen vreedzaam laten samenleven?

In premoderne samenlevingen deelde men dezelfde visie over hoe men hoorde te handelen. Het handelen werd geregeld door traditie of de natuurwet. Uit de godsdienstoorlogen en contacten met de vreemde culturen bleek dat mensen er ook andere religieuze en andere gebruiken op na konden houden. De wetenschap stelden ook het gezag van de traditie in vraag.

Moderne samenlevingen en moderne denkers moeten proberen om een nieuwe manier te vinden om mensen ondanks hun verschillen opnieuw vreedzaam te laten samenleven.

Hoe kunnen mensen met erg verschillende overtuigingen toch vreedzaam samenleven? zie volgende hoofdstuk.

b) Tweede probleem: hoe de samenleving vormgeven?

In een traditionele samenleving heeft iedereen van nature zijn of haar plaats die niet in vraag wordt gesteld: de man op het land, de vrouw aan de haard (in de keuken),..

Eenmaal dat traditionele beeld van de samenleving in vraag wordt gesteld, rijst de vraag hoe een samenleving kan worden ingericht los van de traditie: wie heeft toegang tot de macht? Wie heeft rechten,... zie hoofdstuk 10.

3. De onmacht van de wetenschap

Net zoals de renaissancedenkers zich losmaken van religie en de idee van een objectieve moraal, zo maakt ook de wetenschap zich los van de traditie.

Tot in de 16de eeuw golden de opvattingen van traditionele leermeesters zoals *Aristoteles* als de bron van betrouwbare kennis. **Vanaf de 16de E begonnen wetenschappers de natuur zelf direct te observeren om de traditionele opvattingen te bekritisieren.** Na heel lang de onderzoeken te baseren op autoriteit, ontdekken onderzoekers in de 16de eeuw het belang van onderzoek gebaseerd op de ervaring (van autoriteit naar ervaring).

De basisovertuiging van moderne natuurwetenschap: de natuur is niet gemaakt op maat van de mens, maar **ze werkt volledig volgens wiskundige wetten, het is een machine die volgens een wiskundig plan werkt** ↔ de natuur is samenhangend bezielde organisme.

De moderne wetenschap tast daardoor het traditionele wereldbeeld aan, maar is toch niet in staat om de leemte die het daardoor creëert zelf te vullen. De wetenschap biedt nieuwe zekerheden, maar anders dan de premoderne religieuze zekerheden kan op basis van de moderne wetenschap geen politiek, moraal of recht worden afgeleid. Ook al biedt de wetenschap in de moderne tijd een nieuwe vorm van zekerheid, toch kan ze de traditie niet vervangen en moet ze het antwoord op de twee vra-

gen schuldig blijven. => wetenschap biedt dus een beperkte zekerheid omdat het de twee problemen niet kan oplossen:

a) De onmacht van de wetenschap (I): haar onvermogen om een samenleving samen te houden

Probleem 1: Hoe kan een SL ondanks erg verschillende visies worden samengehouden?

Ook al is het juist dat politieke beslissingen op wetenschap worden gebaseerd, toch zijn er uiteindelijk steeds verschillende politieke interpretaties mogelijk (zelfs indien alle wetenschappers het eens zijn!), afhankelijk van iemands politieke of morele voorkeuren. vb. politieke debatten: dezelfde wetenschappelijke informatie kan door links of rechts verschillend geïnterpreteerd worden.

In het domein van de wetenschap is er soms wel eenstemmigheid, maar in de politiek zijn er vaak verschillende manieren om dezelfde feiten of werkelijkheid te interpreteren.

Ook juridisch zijn er steeds meerdere interpretaties mogelijk.

Het is daarom onmogelijk om de SL op een wetenschappelijke wijze te organiseren. In dat opzicht kan de wetenschap geen nieuw maatschappelijk fundament bieden dat de religie of de traditie vervangt.

Net zoals wetenschap politieke verdeeldheid in een land niet kan oplossen, zo kan ze ook verdeeldheid tussen culturen niet opheffen. Zelfs wanneer iedereen op deze aardbol dezelfde wetenschappelijke inzichten gebruikt, betekent dat niet dat iedereen daarom dezelfde morele en politiek waarden deelt. Het feit dat wetenschap universeel is, betekent daarom niet dat iedereen dezelfde waarden of politieke overtuigingen deelt vb. Iran, China zullen dezelfde wetenschappelijke waarheid aanvaarden als wij in het Westen, maar ze zullen die wetenschappelijke inzichten voor andere politieke doeleinden gebruiken.

Een geleerde kan tegelijkertijd westerse wetenschap gebruiken (vb. kernenergie) en op politiek of moreel gebied er fundamentalistische ideeën (vb. ongelijkheid tussen man en vrouw, over de plaats van vrouw in SL) op nahouden die niet-westers lijken.

=> Wetenschap kan een SL niet samenhouden (ze zorgt niet voor eenheid):

- een wetenschappelijke studie leidt vaak tot verschillende politieke interpretaties
- zelfs als wetenschappers het eens zijn, dan nog zijn politici het vaak oneens (want ze moeten rekening houden met ideologie, kiezers, andere belangen,...)
- ook conflicten tussen culturen kunnen niet door wetenschap worden opgelost: westerse wetenschap wordt vaak gebruikt door SL'en die de westerse waarden niet onderschrijven.

b) De onmacht van de wetenschap (II): haar onvermogen om mensen hun plaats te geven in de samenleving

Probleem 2: hoe de samenleving vormgeven?

Ook hier schiet de wetenschap tekort.

Wetenschappers kunnen achterhalen hoe de samenleving of de natuur in elkaar steekt en functioneert, maar niet hoe de samenleving zou moeten georganiseerd zijn.

vb. Indien wetenschappers ontdekken dat het verschil tussen mens en dier kleiner is dan gedacht, betekent dat niet dat we dieren als burger gaan beschouwen. Als de wetenschappelijke inzichten over hoe de dingen werken ons niet zeggen over welke plaats groepen innemen in een SL, hoe kunnen we dan een SL organiseren? zie hoofdstuk 10.

=> Wetenschappelijke studies zijn geen voldoende basis voor regels over maatschappelijk leven bv. wat moeten we afleiden uit onderzoek dat wijst op verschil in talent tussen mensen of op gelijkenissen tussen mens en dier?

c) Onderliggend probleem: verschil tussen wat is en wat zou moeten zijn

De reden waarom de moderne wetenschap ons niet kan zeggen waarom en hoe we moeten samenwerken of leven of hoe we wetten moeten maken, heeft te maken met:

is/ought distinctie = uit wat is, kan niet worden afgeleid wat zou moeten zijn.

Politieke of persoonlijke keuzes kunnen we tot op zeker hoogte laten beïnvloeden door harde feiten, maar in een groot aantal gevallen kan het handelen niet worden bepaald door de feiten zoals die door de wetenschap worden vastgesteld vb. economen en ingenieurs kunnen verschillende opties voorleggen aan politici (brug of tunnel, besparen of investeren,...) maar kunnen niet zeggen hoe of wat we